

Dr. MAX ULRICH BALSINGER

A HAGYOMÁNY TEKINTÉLYE*

Minden ember egy adott hagyományba születik bele és abban is nő fel. Születésétől kezdve a családja által ápolt hagyományt formálja. Ez akkor válik tudatossá számára, amikor más hagyományokkal találkozik (pl. az iskolában). Az idegen hagyományokkal szembeni reakciója a büszkeség vagy az alsóbbrendűség érzésében juthat kifejezésre.

A vallásos hagyomány különösen átalakító erővel bír, mely még negatív formában is lehetséges. A család és környezet vallásos hagyománya, mint tekintély hat, még azok számára is, akik ezt nem fogadják el (pl. az ateista családokban és csoportokban).

A vallásos hagyomány ereje világosan felismerhető a társadalmi hagyományokban, melyek világi hagyományoknak tartják magukat. Ezért a vallásos hagyománynak legalább bizonyos maradványa mindig életben marad.

1. A hagyomány elismerése illetve elvetése

Amint az emberben tudatosan saját hagyománya, felmerül a kérdés: el kell-e fogadni a hagyomány tekintélyét vagy pedig elvetni? A fiatalok természetesen hajlanak a kötöttségek álló felszabadulás felé, mely valószínűleg lázadást jelent a hagyományok, tekintélyek ellen. Ez viszont kikerülhetetlenül új hagyományokat hoz létre, amelyeknek tekintélyét az ember kritika nélkül elfogadja. Amint azonban a fiatal idősebb lesz, ki van téve annak a kérdésnek, hogy az általa elfogadott hagyomány mellett maradjon és bizalmatlan legyen az eljövendő fiatalabb nemzedék kialakuló hitfelfogásával szemben.

2. Forradalom és hagyomány

A forradalmi magatartást egy szélsőséges állásfoglalás jellemzi a hagyománnyal szemben. Minden forradalom a hagyományokat akarja lerombolni és nulla pontról indulva, újat akar kezdeni. Az új hagyomány felé való elindulás erősen ösztönöz és mozgásba lendít. Ez azonban nem sokáig tartható fenn, mivel hamar intézménnyé merevedik. Amit pedig megvalósított, abból dogma lesz és egy új ortodoxia tekintélyét hirdeti meg. A forradalom a hagyományt rombolja és ugyanakkor új hagyományt teremt.

* Az IARF Montpellier-i Teológiai Konferenciáján (1986. július 7—11) *The Authority of Tradition* címen elhangzott, vitaindító előadás, fordította dr. Erdő János.

3. Szentírás és hagyomány a kereszténységben

Minden szentkönyvön alapuló vallásnak foglalkoznia kell a Szentírás szövegmagyarázatának kérdésével. A szövegmagyarázat és -értelmezés hagyományai korán kialakulnak és egy adott időben mint „igazak“ végleges formát nyernek. A Szentírás és hagyomány a vallásos közösségek állandó problémája.

A judaizmus ismerte a szövegmagyarázat élő szájhagyományát, amely az idők folyamán olyan műveket alkotott mint a *Mishna* és a *Talmud*. Ennek a rabbinikus hagyománynak a Törvénnyel való egyenlő elismerését a szadduceusok a késői judaizmusban kétségbe vonták.

Jézus a rituális tisztaságról szóló tanításában (Mt 15, 1–20) szintén hivatkozik erre, mert számára egyedül döntő az írott Törvény tekintélye volt a farizeusokkal szemben, akik az ősök hagyományaira, mint tekintélyre hivatkoztak.

A keresztény egyház az újszövetségi kánon lezárása után nagy tekintélyt tulajdonított az egyházatyák, zsinatok és hitvallások hagyományainak.

A Szentírás és hagyomány a reformációnak is fő kérdése volt, melyet Zwingli Ulrich különösen hangsúlyozott. „Sola Scriptura“ (Egyedül a Szentírás) divatos jelszó lett. Ez vezetett a reformáció utáni korszakban egy „ortodox“ szentírás-magyarázathoz, melyet azután a hitvallásokban, mint kötelező hagyományt határoztak meg.

A római katolikus egyház részéről a tridentí zsinat erősítette meg és állította helyre az egyház hagyományát. Ezenkívül a hagyományt mint kötelező tekintélyt kellett elismerni.

A felvilágosodás a szentíratok történetkritikai kutatásával kétségbe vonta a Szentírás tekintélyét és egy dinamikus szentírásmagyarázat lehetőségét teremtette meg, mely hivatkozhatott a tudásra, jelkiismeretre és tapasztalatra. Ebből alakult ki az új protestantizmus, mely még radikálisabban megkérdőjelezte a hagyományt, különös tekintettel a dogmatikai kérdéseket illetően.

Karl Barth dialektika teológiája a felvilágosodás előtti teológiai álláspontra helyezkedett és az ősegyházi és a régi protestáns hagyományokat ortodox értelemben akarta felújítani.

A 20. század ökumenikus mozgalma hasonlóképpen az egyházi hagyományra támaszkodik és a folytonosság elemeit fenntartja, kihangsúlyozva az „apostoli“, nem pedig a bibliai eredetet. Az ökumenikus mozgalom az egyház eredeti egységét célozza és ennek helyreállítására törekszik egy előzetes konvergencia által (lásd pl. a Lima dokumentumot), szemben egy lehetséges konszenzussal, amely a hagyományt tekintélynek fogadja el. Ebben a tekintetben a tradicionalista egyházak uralkodnak és várnak engedményeket a reformált egyházaktól, különösképpen a tanítói hivatalt illetően; az apostoli szükcesszió hagyományát mint kétségbe nem vonható tekintélyt tartják fenn.

Az Egyházak Világtanácsának főtitkára, Emilio Castro, néhány hónappal ezelőtt Zürichben a református képviselőket a Lima dokumentummal kapcsolatban azzal vádolta, hogy nem viselkedtek ökumenikusan: „ahelyett, hogy másokhoz közeledtek volna, a saját református hagyományaikhoz ragaszkodtak.“ Felfogása az, hogy „valaki csak akkor ökumenikus, amikor a maga hagyományát feladja a más előnyére és feltételezhetően a jobb hagyomány tekintélyének rendeli alá magát.“

4. A különböző vallások és hitvallási hagyományok közötti összeütközés

Az emberek növekedő mozgékonyasága elősegíti az ilyen összeütközéseket. Gyakran olyan hagyományok találkoznak, melyek gyakorlatilag az élet minden területén szemben állnak egymással. Az elfelejtett vagy lekecsinyelt vallásos hagyományokat pedig mint többé-kevésbé titkos vagy öntudatlan tekintélyt ismerik el.

Az eredeti keresztény misszió hajlékony és alkalmazkodó volt más hagyományokkal szemben, amelyekkel találkozott (pl. Pál apostol miszsiója). A katolikus egyház szintén kész volt az engedményekre, de a lényeges dolgokban (pl. a dogma és az egyház) a saját hagyománya tekintélyét mindenütt elismertette.

Kevésbé voltak hajlékonyak a 18. századtól kezdődőleg a protestáns missziók. Az áttértéktől gyakran összes hagyományaik elvetését követelték. Ugyanakkor az új keresztény hagyománnyal együtt a nyugati civilizációt vezették be az áttértek életébe.

A 20. században Karl Barth kizárta a más vallásokkal való kapcsolat lehetőségét az evangélium hirdetésében. Születésének 100. évfordulóján erről nem emlékeztek meg, mivel ebben a kérdésben teológusok és gyakorló lelkészek alig követhetik öt napjainkban, legkevésbé a miszsióban. Az ökumenizmusban a „kontextuális teológia“ alakult ki, mely lényeges és gyors változást jelent a miszsió terén: az áttérítésről a hangsúly áthelyeződött a más hagyományokkal való találkozásra, cserére és tiszteletre. Ez azt jelenti, hogy a hitvallások és vallások közötti dialógus megkezdődött. Ezen a téren a hagyományok kiegyenlítésére, egyenlővé tételére irányuló törekvés észlelhető a szynkretizmus felé. Ezzel együtt kétséges újraértékelések is történnek: egyszerre minden idegen értékes lesz és az ember a magát megtagadja.

Jogos az embernek saját hagyományára büszke lenni, mivel mindenkét a hagyomány formál. A hagyomány művelése és a vele való kritikai foglalkozás állandó feladata mind az egyének, mind a vallásos közösségnek és társadalomnak. A hagyományok változnak, ha azok mint tekintélyek nincsenek intézményesen rögzítve, és mint premisszák a más hagyományokat kizárják. Egy adott társadalomban vagy vallásos közösségben új hagyomány teremthető. Ennek tekintélyét azonban nem lehet elrendelni, mivel az belső értékének eredményéből következik.

Johann Ludvig Runeberg, Finnország nemzeti költője mondja: „A régiből el kell hagyni mindazt, ami öregszik; a régiből viszont vissza kell tartani azt, ami nem öregszik.“

A MANCHESTER COLLEGE TÖRTÉNETE ÉS KAPCSOLATA AZ ERDÉLYI UNITÁRIUS EGYHÁZZAL

200 éves az oxfordi Manchester College, az angol unitárius egyház első lelkészképző teológiai intézete. Gyökérszálai visszanyúlnak a 17. század második felébe.

1. A Manchester College eredete

II. Károly angol király visszatérése 1660-ban nemcsak a monarchia, hanem az anglikán egyház egységének és püspöki szervezetének a helyreállítását is eredményezte. Az 1662. május 19-én kiadott Act of Uniformity (Egységességi törvény) értelmében senki sem végezhet papi funkciót, akit nem püspök szentelt fel, aki az anglikán egyház 39 hitcikkelyét¹ nem írta alá, és nem kötelezte magát, hogy a Common Prayer Book² című szertartási könyvben előírt liturgiát követi. A törvénynek nem engedelmességek, akiket „nonkonformisták”³-nak ill. „dissenterek”-nek neveztek, az állam szigorúan üldözte és büntette. A nonkonformista papokat, számuk mintegy 2000 volt,⁴ megfosztották állásuktól, megtiltották, hogy papi teendőket végezzenek, a nonkonformista világiakat pedig kizárták az iskolákból és egyetemekről⁵.

1662 a kezdete annak a szakadásnak, mely az angol protestantizmust két táborra: anglikánra és disszenterre különítette el. Az 1689. évi Act of Toleration⁶ (Tűrelmi törvény) a disszentereknek, az unitáriusok és katolikusok kivételével, szabad vallásgyakorlatot engedélyezett, ezzel az anglikán egyháztól való elszakadás véglegessé vált. A disszenterek, mint presbitériánusok, independensek, baptisták, kvékerek és unitáriusok, önálló protestáns felekezetekké szerveződtek. A disszenterek mintegy 2/3-a presbitériánus volt, többségük a 18—19. század folyamán Joseph Priestley vezetésével unitáriussá fejlődött.⁷

A disszenterek lelkészképzésük és felsőfokú oktatásuk megoldása érdekében ún. „akadémiákat” létesítettek. Ezeket a kollégium-típusú felsőfokú iskolákat kettős cél vezette: a vallási és művelődési igények kielégítése, valamint a lelkészképzés és a világi pályákra való felkészítés.

Az első akadémiákat az 1662. évi kizárás után nyitották meg. Ezek közül kiemelkedik a Richard Frankland (1630—1698) által 1669-ben alapított akadémia Rathmel községben (Yorkshire). Az alapító kizárt anglikán pap volt, elméletileg presbitériánus, teológiailag a kálvinizmus híve. Iskolájában egyetemi fokú oktatást kívánt nyújtani a lelkeszi és világi pályára készülő disszenter fiataloknak, elsősorban a presbitériánusoknak, de befogadta az independenseket, sőt az anglikánokat is. Akadémiájában, melynek jelszava volt „Liber terra, liberque animus”, 28 év alatt mintegy 300 ifjú tanult, többségük lelkeszi pályára készült. R. Frankland